

84/200
203/
A-96

✓

Раиса
Ахмедова

ДИКАЛЛА

84/2 Рес
= 2027
А-95

Раиса
Ахматова

ДИКАЛЛА

Стихаш, поэмаш

Нохч-ГалгIайн

Грозный

с. Ведено

Центральная районная

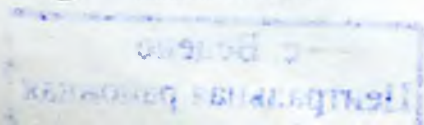
Раиса Солтмурадовна Ахматован книжкаш кӀезг ца евлла ара. Амма церам мехалалла дукхалло ца юсту, и юстург — гӀараяьллачу похчийн поэтессин кхоллараллехь къегина гуш йолу адамалла ю, ткъа иштта заманап керл-керла аматаш цуна карош хилар а, церам гӀоьнца цо юкъараллица адамийн йолу хиэда йиш йоцу зӀенаш лехар а, цуна уьш, тайп-тайнанчу поэтически васташка ерзош, билгалъяха хаар а ду.

Ирсечу таханенах а, къаьмийн вежараллех а, шайн Советски мехкан буьззина дай хилла дӀа-хӀиттинчу къинхьегамхойн гӀуллакхех а йолу шен сирла ойланаш йовзуйтур ю Р. Ахматовас хӀара книжка йовшучуна.

А 0743—045
М135(03)—75 36—75

Чечено-Ингушское книжное
издательство, 1975.

11660^c

СТИХАШ

11900

* * *

Іаламат хала ду
Соь кхаьчна дакъа:
Ламанхой-зударех
Дийца сан деза.
Денна а сикло со
Сайн белхан стол тле,
Сатосуш аренга
Ахархо санна.

Йижарийн декхарах
Цкъа а со ер яц —
Шайн деган ойланаш
Теший сох цара.
Хан йогІу, ларор яц,
Мотталуш суна,
Бе кхоллам цхьаь бнна,
Дош ала говза.

Цхьаь яц ткъа стигал а
Массарна вайна?
Цхьаь бац ткъа н малх а
Массарна лепаш?
ХІора а йоьлху вайх,
Іаьткъича бала.
ХІора а слало,
Хазахетар хилча.

Массарна беза-кха
Хьомеи мохк вайна,
Массарна деза-кха
Аганан илли...
Пондар цкъа караэцча—
Озабе доггах.
Декийта пиллигаи,
Ца кхоош пѣлгаш.

Стогалла — ма оьшу
И бѣаьхочунна,
Иштта и оьшуи ю
Илланчина а.
Го дехьа, стогалла,
Наггахь гѣлѣлча,
Цхьа кхоллам массераи
Кхоллам беш, гайта.

Нагахь ницкъ кхачийна,
Горасиз йисахь,
Ни жаршка кхойкхур ю,
Го дийр ду цара.
Цераи ницкъ — саи ницкъ бу.
Цундела теша —
Юьсур яц цхьалха со
Дахаран повкъахь.

Лийрдоцург

Южаллех лощий вай сов клезинг дуййцу,
Дуй-техъа нза вай цунах сов кхерар?
Адамаш, шуна дан ца хууш х'ун ду?
Коьртаниг — хуушдерг дан ницкъ шуи кхачар.

Данне а пийса дац вай, муьт'ахъ хуьлий,
Късналла т'езцар, шел а деш дегнан.
Нийса дац, къеналла ялхош, вай телар,
Десачу дешпанша т'ехъа вай лечкъар.

Шу хъежна пахарша нэт'адеш латта,
Б'аьллашна клелхъара г'иттаеш йовхо.
Хьовсал шу, трактор а ю халла йог'уш,
Шена т'е автолап хъацар а тоьхна.

Мел сутар молу цо хьогалла яйа
Даьржина мела хи, адамо санна.
Халахета вайна и, ширъелла, йоьхча,
Халахета, пакъостах ваьш къаьсташ санна.

Амма яц машин а йовни цхъа лар йоцуш —
Ялташ ду х'орд санна — лийрдоцург цкъа а.
Ткъа, трактор лелийнарг — тарлуш дуй вицван,
Повр юй ткъа цуьнан лар, дуйне мел деха?

Сихло вай памятник х'оттаян керла,
Ша а хир ду-кха лар ярна кхерар.

Айма дац ну бронзин хьекъал я кхетам,
Повхо яц, кувйгачкахь яц я аьхпалла.

Поккхас, бешахь дитт кхишча айхьа,
Халахета, гад ийса пон хадон байча.
Гергаринг даваьлча, ца лаба теша,
И шийла ойланаш луун хьайх херъян.

Адамо яьстина кьайленан хийла,
Амма вай ца девзла девзина дахар,
Делахь а цхьаь хаба: лийрдоцург цкьа а
Адаман хьекъал ду, ду цуьнан гIуллакх.

Хан писъеш, дегнанца, компасца санна,
Ваьш юха ийзондерг хададеш, тоьхна,
Хьалххьа доьлху вай, снштем бнцбелла,
Космосе вай хьалхар — дац иза эрна.

Хаддаза айса ен ойла а хета
Лийройцчу адаман ойланийн хьаса.
Лазам а, бохам а сайна тIеовцу,
Дийна со йолуш бен хаалун боцу.

И дахар чууйзу ас кьаьхьа, мерза,
Миютийн сихалла ма-хуьллу лобцу.
Лаац-кха кьобалдан, со мархалъелла,
Стиглара сирла малх кхин гур бац, бохург!

...ХIан-хIа! Со ехан ю суо яле дуьйна,
Хьехарчу цIергахь со йохлуш а Ийна,
Ткьес тоьхча, моьттина, стигал тIейоблху,
Урчакх а хьийзийна, техкийна ага.

Дуьххьара аьчган пох тусучохь хплла,
Дуьххьара бенне а деттина айса...
Сох лай ян лачкийна яьхьна а Ийна,
Бешераш ламазан ден а ас текхна.

Хъекъале летопись язййна ехха,
Мишоташ дешпашка ерзаян г'ерташ.
Цкъа мацах, Коперникана а сашна,
Монахо шен пав'алт кхайкхийна суна.

Ткъа х'ара, уллера... Хиллариг х'иница!
Диц ца деш, дагахь ас латто и деза:
Дог кура, коммунист сашна, со Губ'алу,
Фашистан даьндарго чакхийна, йовжна.

Дуьненчу ца етна со х'аша хилла,
Шераш сайн дагардо, тег'анаш сашна.
Юьхь йоцу д'адахнарг — сан ду и дерриг,
Технидерг — южална и ас д'алур дац!

Йемина вай «таьхье» сих-сиха ала,
Олу вай — «цхьа чкъор ду», олу вай — «оьмар».
Дог'учу хичохь цхьа т'адам ца къаьста.
Иштта ву цхьа стаг а, ша цхьаь схьалаьцча.

Амма ву х'ора стаг шен повкъа вогуш,
Х'ораннан шен ойла, шен аз ду, болар.
Х'ораннан кийрахь а, ялтин кан сашна,
Кхуьуш ду хиндериг, таьхье а керла.

Халахеташ, олу вай «хеназа кхелхи...»
Хеза схьа гонаха кхин керла аьзнаш.
Х'ораннан декхар ду шен некъ чекхбаккха,
Шена ган, шен куйга чекхдаккха Гуллакх.

Адаман хъекъалан яц йист я чаккхе,
Чаккхе яц дуьненчохь цо бечу некъан...
Вай дан ца кхит'ариг бераша дийр ду.
Вайн таьхье яц тааккха вайл гена г'он ерг?!

Хан-хѣ, хир яц со сапаргѣт,
Синтем а суна карор бац.
Кхин керла лакхе яккха гѣрташ,
Со лаьмнийн повкъа оьхур ю.

Кхачор бац и некъ сан цкъа а,
Со, некъ кѣрдийна, соцур яц..
Ткъа, генахъ суна гуш ю пехан
Хусамехъ йогу керла цѣ.

Атта некъаш ас ца хоьржу,
Халонашна леткъац со.
Генна хьалхахъ, сирла йогуш,
Цѣро суна шеи инцкъ ло.

Хан-хIа, хьуна тIе ца йогIу,
Ца дуьллу куьг хьан белшаш тIе!
Хан-хIа, дуьйцур дац ас хьобга
Хьежар сайн хьобга,
ДегIар ла.
Цхьа дешнаш ду —
Сан ден дайша
Шайн дегнийн къайле юьйцуш хилла.
И дешнаш дац
Туьгуш совца,
Тарлац уьш дерзо клетки чу.
И дешнаш ду тIема лелла,
Хинца а ара гIерташ ду.
Ас уьш къуьйлу,
Со кIадъелла...
ХIун хир суна, уьш сецийча,—
Толам я эшам—муьлха хир?

Хуур дац, кхолламо
хIун кечдо вайна:
Забарна санна, цкъа
совлат до цо.
Ткъа, юха ахь, хIинццалц
гулдинарг дерриг
Лакхъадой дIадоккхий,
дог дохадо.

Сан мел дерг дIаэца —
эшац и суна:
Бега некъ бу хьалха —
и ду сан хьал!
Амма хьов, хIай кхоллам,
ду сан цхьа дехар:
Адамийн харцонах
ларъелахь со!

ХІуѣа дича
Тигац цунах кхста,
Мел доккха ду
Декхар суна тІехъ...
Наггахъ вай тІедуѣллий
Оѣцу безам,
ТІаккха дицло
Декхар дІадала.
Кѣа ца хъоѣгуш,
Цхъана ханна олий,
Юхалург вай
Оѣцу ойла а.
Ірс а оѣцу,
Оѣцу зезагаш а,
Амма декхар
Хенахъ дІа ца ло.
Кху дуѣненчу
Ваѣш девличахъана,
Денна дІалуш,
Ваѣш вай кхачадо,
Амма эххар,
Кхачоні, вай чекхдевлча,—
Мел сийлахъ стаг
Хиларх башхал дац,—
Дахарна вай
Дуѣсу декхарийлахъ,
ІІ ваѣн декхар
ІІкѣа а кхачош дац.

* *
*

Лаъара хуьлийла
Сайх хIордан тулгIи,
Амма тем хууш яц
ХIордан тулгIенаш.

КIайи марха хилий сох?
Амма мархаш а
Данман хилац-кха
КIайи, хIицца санна.

ХIун дер ткъа, иштаниг
Кхаьчна-кх дог суна—
Дуьненчохь кхин снIтем
Карор бац цунна.

Диц-м ца делла хьуна
вишчу мехкан
Стиглахь кхозуш хилла
седарчий?
Жимма хьалакховдахь,
бодашкара
Поккхур ю ахь
юьзна хорха схьа...
Боданашихахь
аьрха и хинш декар,
Цераи халчу некъийн
снхалла;
Ткъа вайн лаьмнаш,
шайна тӀехь ша лепаш,
Лаьтта, курра кортош
айбнна!
Некъийн даккъаш
мархашлахь дӀалечкъа—
Кхойкху цара
вайга лакхалле!
Бецо буйцу
мотт бу вайна кхеташ.
Буйсанан дер
тарло берзачух.

Хьоме Даймохк,
и хьан небьхьалла —
Хьан кхоьллина,
стенца юстур и?
Хіора стаг ву кхузахь
седа санна,
Пина латта,
деган безам сан.

с. Ведено
Центральная районная
библиотека 2234

Нене

Цхьа сннгаттам баьлча,
хилча хазахетар,
Поглур ю хьо йолча —
ахь длакхайкха со.
Со йоблуш — хьо ела,
елхяхь — сан догъэца,
Ларъе къаьхьчу балех,
хьехар суна деш.

Дахаран цу цергахь
тоьал со а яьгна,
Хетте а ю дуьне
хазахеташ со,
Нислора, там бойна
олхазар а санна,
Со южуш а, амма
Поттура хьала.

Ахь до суна хьехарш,
лардуш хила, бохуш,
Даиман сагатдеш,
ларпо хийла со.
Пийа мохк, хьо — санна,
цу ю кх сан гюртораш —
Шуьппиннох а яьдла,
лелалур юн со?

Ас сайп халчу хенахъ
 лайнарш динц ца делла,
Гина, буьйса къагош,
 кхетта шовзткъа малх,
Дахар — н ду дахар, —
 нисло дагахъ дощург,
Текъаман яц безаш,
 кхаьрда дозаллех.

Лор яц хьо, дслахъ а —
 дарба деш, ахъ хийла
Когаш тIе хIоттий со,
 дагна гIора луш.
Ахъ ницкъ а лой, майра
 йолий гена ара,
Буьрса дарц а эшош,
 бора ас сайн некъ.

БIаьрса хьан артделла,
 эшна дегIан гIора,
Къежьелла месаш го
 кортали кIелахъ.
КъинтIера а ялий,
 дoьху хьoьга, нана,
Дарбане куьйгашна
 баккхийта цкъа барт!

Далман уыш
дагахь лаьтта суна,
Сап бераллин
бІаьргаш сирла бу.
Араяьлча—
лулахь хилла лаьмнаш —
ХІинца а сайна
гуш ду, моттало.
Шераш оьху.
ХІан-хІа, эшац суна
Я кхин кхоллам,
я кхин тайна прс.
Лаьа суна
йина лаьмнаш талла,
Жа гап дежаш
лаьмнийн басешкахь.
Чахчареш чуоьгу,
еш шайн гІовгІа,
Де чекхдолуш
лаьмнийн некха тІехь
Дохк дІадуьжу.
Лекхчу бердашца
Шира бІаьвнаш —
лаьтта деш шайн ха.
Туьйра сапна,

хазло дерриг Іалам
Лаьмнашкахь бІаьрг
боьллуш Іуьйрено.
Малхбалера стигал
ерриг цІийлуш,
Стиглахь сирла
седарчий дІадовш,
Лаьмнийн басех
йодий нийсса хьала,
Ас цхьа седа,
кхоллам санна сайн,
Схьалоцура —
хила иштта сирла,
Хила, седа
санна, эсала.
Зама йовду,
ткъа, лаьмнаш дац къаьллуш,
Уьш мелхо а
шарна къаьллуш ду.
ПогІу кхуза,
церан аз а хезий,
Со кест-кеста,
тоха цаьрга бІаьрг.
Йина латта,
дагна хьоме лаьмнаш,
Шу гар суна
доккха совІат ду.

Маълхан нур даържича стиглахъ,
Шийла кѣац пожаеш арахъ,
Ойлане гира вайн латта,
Генара планета санна.

Стиглахъ со делара меллаш,
Хьовшура ас мархийн баързнаш.
Ткъа хьомеи вайн латта гора —
Хетара и сийна седа.

Хѣора гѣулч шерашца юстуш,
Погѣура со мархаш хьовшуш,
Зезаг тѣхъ санна, пал туьйсун:
Поързур ю, поързур яц
кхузара цѣхъа?

Ткъа, дерехъ хезара суна:
— Кѣадъеллий?

Гѣо оьший хьуна?
Хетарехъ, генара сан тѣахъе
Ю нза, ас хѣишце лоруш...

Іаьминийн мохк

Хіун ала деза ас? —
Безамо дуьзна дог.
Іаьминийн мохк, Карели,
Ахь иийсар йина со.

Гергара ю суна
Хьан пира хазалла:
Хьан луьста и хьаннаш,
Хьан сийна аренаш.

Хіун ала деза ас? —
Безамо дуьзна дог.
Со муха Іийна-те
Хіиницалц хьо ца свзаш?

Біаьстєнна тїєра схьа
 долалуш ду
Дуьненчохь мел дерг а,
 бералла санна.
Хїинцца бен даша а
 ца доьлла луо,
Амма го жима кїант
 шен «кема» хььцуш.

Хїай кема!
 Бералла эций хьо гїо,
Біаьстєнан їовращца
 хїорда тїє кхача.
Біаьсте ю тїєкхььчнaрг,
 амма стом бу
Адамца кхуьуш берг
 гуьїренан денна...

*
* *
*

Кубанан лавтта тѣхъ
сатасар гѣвtti.
Бавцара духар
тѣдудѣхна аре
Къагнѣна зѣвпарша.
Кѣрдадац суна
Кѣргачу сѣпналлн
бѣврахъвѣжуш латта.
Сан махкахъ —
ламалан лавттачохъ буърса,
Седарчнѣ кхозучохъ,
хорханаш санна,
Гѣнаха гур ю-кха
суна хъан аре,
Сирлачу хнша ен
машарен гѣвгѣа.
Хѣн Кубанъ,
хъешана комаърша латта,
Хъох къаста ца лаархъ,
сан яха деза.
Ткъа хъо, хъан хазалла,
гергара хнлла,
Лелар ю, ѣнц ца ен,
со лавмнѣн махкахъ.

Лермонтови дара ткъей ворхІ шо

ДГайоьду зама, вайна ца гуш,
Іа хуьйцуш, йогІу аьхке тІе.
Ткъа, Лермонтови дара ткъей ворхІ шо
Іожална хъалха лавтташ и.

Пушкинан коша тІехъ вилхинера,
И вийнарш стихца чахчабеш...
Ткъа оццу куьйго ша а вийна,
Зуламхо цхъаъ ву, духар — кхини.

Дахар вайн дийриг деха, доца —
Іза вайн вешан карахъ ду.
Лийрбоцчу бІаьргашца хьовжу курра
Хиндолче Іожал йолу стаг.

Ахъ книжка полки тІера эца—
Безам, цабезам цуьнан схъа.
Ца ваьхна іза ткъей ворхІ шарахъ—
БІешарахъ ваьхна, вехар ву.

Мартынов вайна лар шен йоцуш,
Къанваллалц ваьхна дуьнен чохъ.
Ткъа, Лермонтов хІишцаъ веа
ХІора хІусамехъ, и лийр вац.

Тарханаш йолча цкъа кхочур ю,
Сайн деган лаам кхочушбеш.
Лермонтовна хьур ду Россе
Кавказан латта, совІат деш.

Шира говзанча

Бешераш кегадо
вай, тюрказ санна,
Дагалаьцу хилларини
икъа мацах хьалха:
Скифийн и аьрцнаш я
саркофаг башха,
Я зуда-паччахьан
исбаьхьа корта.

ЭхI, Нефертити!
Хинца а ю дийна.
Ицкъ болчийн данман
хилла-кха аьтто.
Ширачу говзанчех
хIунда дац дош а,
Сацкъарах хьан сибат
кхоьллину башха?
Хинца а саттийнчохь
севична и балдаш,
Чениг ю хинца а
айинчохь буьйр ден.
Бешерех чекхъяьала
фараонна кхаьчна,
Ткъа, шира говзанча
вайна, ца вевзаш.

Бохура, хІара шо лаьхьанан ду,
Амма цу хабарех ца тешпа со.
Ца теша, зезагаш кхуьуш ду, аьлча,
ГІорадан, тІедеьча и буьрса Іа.

Іехийта кьийгаш а, сардамаш довхуш,
Ткьа, суна-м го сайна кьежа и ирс.
Сан даго — наггахь цо хьехахь а бохам,
Дахаро шен некъ бо, гуо боху лаьтто.

И билгалонаш ю кхоьллина наха,
Шайш шайна кхерамаш хІунда туьйсу?
Ткьа, пхьегІа йовхча, вай «ирсана» олу,
Сатийсар адамна дац цкьа а хийра.

Бохам тІебеача, гІан дагалоцу,
Я повкьахь гина стаг бехке ван сикло
Масане хилла уьш, и «билгалонаш»,
Декъазчу йнжарийн халачу повкьахь!

Хинца а хаало уьш вайна, амма
ДІаяьлла и буьйса, Іуьйре ю екхна.
Пнжарийн яхьаш тІехь маьлхан нур догу,
Ткьа, ирс вай, кхайкхаза дарах, тІеобцу.

*
* *
*

Сайн заманах со цецийла
Яхна зама еза гап.
Ттакхний бен сайн зама лара,
Цуьнан сий дан хуур дац.

Лавттах дечган нох а туьйсуш,
Генах трактор яра гур.
Шноранца сайн дин а ловллуш,
Ловхур яра машиен ас.

Цестан кудал эцна хитла
Повдуш сарахь шовдан тле,
Хезар дара крана чуьра
Охьаленан долу хи.

Стиглахь куьйра гича сайна,
Котам-клорнеш тергалдеш,
Стиглахь техкарг кема хеташ,
Хьовжур яра цуьнга со.

Тахана-ма «ТУ» тлехь повду
Новосибирск-гала со.
Ойла хьаьдда сан есалле,
Хьаьдда генна — седан тле.

Хиндерг — суна дац н хуун,
Книганг тѣхъ бей хезна дац..
Амма ас дан дезаш хийла
Гуллакх хиларх теша со.

Ас цкъа маълхан пондар бийр бу,
Седа ас сайн латор бу.
Лерина со хьовжу хьалха,
Ткъолгѣ блешо тѣхъа ду.

Сайн заманах со цецъюйлу,
Лаац цунах къаста дѣа.
Хиндолчуъра цуынга хьовжуш,
Заманах цецъюйлу сайн.

Тийна Юхку лайн аренаш,
Оьгазе мох хехкало.
Сеш а хьавдда, х'аваъ эт'юш,
Шайн кадечу когаш т'ехъ.

Лай т'ехъ маса хьавдда парташ,
Лайн шерачу арех д'а.
Похчийн туьйранийн и наьрташ —
Кхузаъ кхавчина хир бу уьш!

Лаьмнаш дитна, г'ур ю лела
Б'аьста патар дет'аш со...
И помораш хета суна
Хилла наьртийн гергара.

Ламапан хи

Алахъа, хъан белла
оцул ницкъ хъуна —
Мел идарх ца к'адлуш,
бер санна, ловзу.
Хиш тулг'ийн шабаршца
сан лерехъ дека
Сайн дагчохъ лекхалу
Даймехкан илли.

И ду сан боврбоцчу
безаман илли,
Мукъам бу и ненан —
хьоме бер хьобстуш.
Ткъа, хъуна-м хезаш яц
ас хьапх ен ойла,
Хъан тулг'еш т'ехула
полларчий догу.

Хьо стенга сихделла?
Мичара дог'у?
Я берийн сур гина,
хьо ловзадаьлла?
Я цхьаьнга кхаъ баккха
сихделла-техъа?
Я орца доьхуш, хьо
уьду-те шитта?

Елар со, хьо санна,
 кхиш къаштур поцуш,
Хийла некъ бийр бар-кха
 къоналлни шовкъехъ.
Дависарг, мел лайнарш,
 догла а тоьхна,
Дладахна, хи санна,
 глайгланаш хьаъалц!

Гергара ду вайшиъ—
 кхоллам цхьаъ хилла,
Леткъаш яц хьогга со,
 амма пинш хилча, —
Лабар-кха, хьан тладам
 сайх хилла, глатта—
Хьогалло лавцначун
 кийра сайх лабо!

Дерриг а далур ду:
Хьулійийр ю гІайгІа.
Халахетар лачкъо а
Кхочур бу ицкъ.
ХІаи-хІа, со йоблхур яц
Дог лазорах а,
Хьобгара гІо сайна
Ас доьхур дац.

Дерриг а далур ду:
БІаьрхиш дІадаьхна,
Къона йоІ саина, со
Елалур ю.
Дениа а хийцалун,
Ца свзарг хьуна,
Сайн повкъа дог кура
Лелар ю со.

Веза а хуур ду,
БІаьстенца саина,
Хиларх а арахь и
Къежделла Іа.
БІаьстенца заздохкху
Боллаи дитт саина,
Сайн повкъахь, къопъелла,
Лелар ю со.

Дерриг а далур ду!
Луыйр яц со харц а
Амма ма алалахъ,
Лаьмнаш дита, —
Суо йина лаьмнаш сан
Дицдан ницкъ бац..

Заздаьлла. Амма стом ца латийна.
Чекхъяьлла буйса, дацахь а де.
Цу кошан екъанах со кхоьруш ю,
Дерриг чекхдолу доза ду и.

Де дийне а долуш, дIаоху хан,
ДIаоху зама, бацбеш вайн некъ,
Сайн новкъахь данм а ларъеш нийсо,
ПогIу со, хастам серлонна беш.

Декъала хуьлда-кха и вай йоккху хан,
Юха бан йишйоцу вайн боца некъ.
Пуллакхаш, сайн сирла ойланаш ас,
Хьоме мохк, хьуна, йоккхаеш, ло.

Хьо жима снитар ду,
Цхьа буткьа сара,
Зовртала наж хила
Лууш хьайх чIогIа.
Хьун хьокхуш болчаьрга,
Наж санна, хьуо а
Хададайтa а хьо
Хир дара реза.
Амма уьш, тIехбовлий,
Хьо ца гуш санна,
ДIабовлху, хьо дуьтний.
Керла наж хадо.
Ткьа, буьрса дарц даьлча,
Хьо, мохехь сеттий,
Лавтта тIе дIатевжа,
Юха а нисло.
Ткьа, наж шек боцуш,
Ша болччохь лавтта.
ХьагI карзахйолний,
Ножана леткьар ахь
ДIадолаго:
Наж чIогIа кура бу,
Бу кIоршаме а.
Ирча а бу пза —
Стомма, лекха...
Амма хьун хьокхушверг,
Хьуна тIехволий,
Юха а ножана
Вовдура тIе.

* * *

Повха ю.
Хала ду сада!а товнехъ.
Амма ас саетта,
Ца леткъаш цуина...
Генарчу тайгехъ-ма
Хъавхсра дитташ,
Къар ца луш, данман
Серлонга кхийда.

Лела со ойланехъ
Юкъачу хьуьпчохъ.
Букъах схьадеттало,
Со лазош, генаш,
Амма и генаш ас
Теттича дласа,
Гур бара къона бутт
Юма чохъ луьйчуш.

Сан сийна доттагIа,
Хьун, со-м ю кхеташ:
Ца оьшу хьуна сан
Сирла и бIаьрхиш.
Ткъа хьуна оьшуриг —
Юьйренан малхехъ
Дато тхи лепар ду
Сийначу бай тIехъ.

ХIай диттийн дацман
Деха и хьекъал...
Атта дац шух Iама,
Шун метта хIотта.
ЦIеххьана лекха поц
Сайх хилла, хIоьтти,
Ца кхуьуш хиллачун
Ойла ян, кхета.

Гонаха эсала
Зезагаш техка,
Маълхан и злаънарш а
Мовзу сан юхъа тлехъ
Орамаш лавттах ду,
Ду уьш сов кӀоргехъ,
Дуьненан хазалла
Ю цара дхобуш.

Данман а хуьлда сийлахь
Дикалла...
Ас ца боху дерригенна
геч а деш,
Доллучушна бIаьрзе хила
веза стаг.
Ас юьйцуш ерг
ю маргIалан дикалла,
Генна доьлхуш долчу
некъийн дикалла,
Вайн кхерч бохбеш
йогучу цIеран дикалла,
Хин тIадаман,
баьлган юьхкан дикалла.
Амма дикалла а
наггахь Iаржлойла,
Стигал сапна,
оьгIазъяхча, ткъес тоха:
Вонал тола
оьгIазло а оьшуш ю,
Дикалла а тIамна
кийча хуьлийла —
ТIаккхий бен цо
зулам духа тухур дац!

Сацахъа жимма, хІай зама,
Сих ца луш, хъажийтар доьху.
Сайн некъе, хІинцалц схъабинчу,
Дуьнепчу со яълчахъана.

ТІулгаша лазийна когаш,
ХъаьжтІехъ — со гІелъелла хъацар.
Амма ах бен некъ ца биша...
Зама, хъо ма сиха йоьду!

ХІун дийр ду, сихло хъо, зама,
Башха бу некъ соьга кхаьчнарг.
Дола до стага кхолламна,
Шен некъан тІоьрмигна санна.

Керла некъ — ду цунна совгІат,
Шелваларх новкъахъ я вохваларх...
Ткъа, гу тІе ваьллачо ма вицве
Халачу новкъахъ гІо лавцнарг.

ХІан-хІа, со хьийзаш ца лелла,
Нийса некъ бина ас гена.
Нанас цкъа новкъа со яьккхина,
Ткъа, хІинца кІант воьгу соьца!

Сибирь

Сибирь, хъайн йистйоцу шорто ло суна,
Бакъ хилла туьйранаш ахь суна ло.
Дѣахьур ду уыш сайца ас лаьмнийн махка,
Ламанийн Іаннашна хъан шуьйре душ.

Пон бац со хӱоккхузахь гӱаш дегош латта,
Хъан тайги юккѣхь суо хеташ ю дакх.
Сийналлех бузахъа сан бӱаьргаш хӱинца,
Бӱаьрхиш сан хилийта ахь сирла тхи.

Гӱургӱезех тардѣлла кӱайн мархаш стиглахь,
Хетало, юьссур ю хӱинца тхов тӱе..
Езнера, Сибирь, хьо йолуш со генахь,
Ткъа хӱинца бӱозза а сов еза хьо.

Лууш ю меллаша, и мархаш санна,
Нека деш, лаккхара бӱаьргтоха хьоь.
Иртыша чохь лепа седарчий ган цкъа,
Йиц кхин ца ялийта гӱенах а хьо.

Лууш ю данман некъ беш ас хъалха
Хъан шуьйре, хъан шорто бӱаьргашна ган.
Дӱо даькхнаш лаьтташ го, бустамаш санна,
Самотлор, сийначу хъан бердашца...

Сибирь, хъайн йистйоцу шорто ло суна,
Ткъа, лакхе лаьмнаша хъуна лур ю!

И кувйгаш цуьнан,
 декъа глаш санна,
 Хетало, гувйренап
 мохо уыш хьур ду.
 Го цуьнан бIаьргаш чохъ
 гувйренап стигла —
 Кхоьллина,
 малх боцуш,
 кIоргалла яйна.
 Кызалла,
 эсалла —
 ший а ю хийра,
 И цIе ю тоххарехъ
 яьгна чекхъяьлла.
 Со хIинца кхийти —
 хан-зама хилла
 Хъаьжча гуш,
 сов сза айа и воьлча...

Атлант

Ахь боху:

— ЭгІазчу хьобга
Лалур яц йозалла лавттан.
Хиллехь и Атланташ сов оьшуш,
ДЦаяьлла церан и зама.
Ма кьора хилла хьо!
Хьуна
Ца хеза меллаша аьлларг.
Малончаш данман хилла
Аьрзнаш деш, дахарна леткьаш.
Дуьненчохь хьаьлхича повха
ЦЦийн Іовраш,
Я цхьа уи деъча,
ОьгІазло я безам боцчу
Хьуна ца девзина
БІаьрхнин...
Ширачу книгашна тІера
Цкьа мацах яздинарш лехьонш,
Харцонах дуьззина дара
Хьан багах мел долу дош а.
ЭгІаза елахь а, суна
Іемнина вой, дикий кьасто,
Заманан йохалла Атлантал
Лекха а,
Нуьцкьал а кхиъна
Адамаш — цаьрца ю со а.
Сан кийрахь еканш ю хьуна

Гомеран и гекзаметраш,
Тем боцуш, хьншаш ву хьуна
Данте а, Шекспир а дагчохь.
Тешамо до тѣмаш суна,
Декхаро кхойкху дѣа тѣна.
Белшашна хаало стиглаи
Позалла — ас и лов хьуна.
Атлантана санна, дац суна
Атта и, амма со лавтта.
Вайн похчийн гуьлманда санна,
Хьерча сан деглах и мархаш,
Ницкъ кхочур бацара лан и —
Нагахь со слхьара цхьалха.
Амма со адамашца сха,
Хьомечу махкана ецаш,
Цундела и еза стигла
Сацо ницкъ кхочур бу, тѣша,
Хюкху сан эгIазчу кувьггIин.

Майраллина ода

Иза сов майра ву.
Иза ву шен ницкъах тешна,
Жухаргах тарвелла,
Лекхачу берда йистехъ
И хелхавуыйлуш го,
Массарел ирсе ша хеташ.

Иза сов майра ву.
Иза ву хаарех шен тешна,
Кхечу газеташ тӀехъ
Ша вуыйцуш хилар а хигъна,
Массарел ирсе ша хеташ.

Иза сов майра ву.
ТӀам тӀехъ и гӀертар вац тӀехъа,
Атаке гӀур ву и,
Параде ша вьодуш санна,
Вала а кийча ву,
СовгӀатийи, сийлаллин дуьхъа.

Амма и пагахъ...
Берда тӀехъ озалуш вайна,
Нах, цуьнга ца хьовсуш,
ДӀаболхахъ, цуьнна букъ берзош,
И, хелхар дитина,
Шерачу повкъа дӀагӀур ву.

Амма и нагахь...
Эшахь и, мостагичух летча,
Нагахь шел хьекъална
Тоблларг кхи каравахь цуина,
Тлаккха а хир вац и
Гайгашна вобжна лаш тина.
Шел тоблларг хеставан
Хуттур ву, эхь доцуш, тлаккха.

Амма ткъа нагахь...
Тюм бича совлат, сий
Хир доцпий длахитча шена,
Лечкър ву и говза
Ловраша еллачу справкашна тлехъа.

Маржа я! майралла!
Ас хьуна сайи илли олу,
Амма хьо ишттачохь
Макхъелла ма гойла цкъа а!

* *

Хъан бѣаьргаш — шалго тоьпах терра,
Хъуьйсуре, кхерам туьйсун, схъа.
Ткъа гонах дара тийна, деса,
Бацара гуш некъ, дацара ца.

Бохура: «Тейола улло суна,
Іалашо нийса лоцур ас...»
Минан йоьхкина аре ца гуш,
ПогІура, шек а йоцуш, со.

Беламен цхъа дош а аьлла,
Чов суна ян кечвелла хьо.
Схъаала, хІунда лаьтта тийна?
Схъаала хъайн и дІаьвшен дош.

Карор ю суна и хъан «минан»,
Юха ца йоьрзуш, дІагІур ю.
Куьг хадийна, цІий далахъ а,
Тергал ас дийр дац, йоьлхур яц.

Суна хъажийна дІаьвшен дешнан
Суна ца кхеташ дуьсур ду.
Дац цара суна дан кхин зен а,
Шайн эрна гІовгІа яккхар бен.

Со гІур ю, курра айбеш корта,
Хьожур яц хьобга юха со.
Дохийна хьан чІагІонан пепаш,
Меллаш со гІур ю новкъа дІа.

ХІуммаъ дац хиларх со гІелъелла
Генарчу некъийн хало ловш,
Хіища а йпена хийла чІагІо
Схъаяккха езащ новкъахь сан.

Махвахо

(М. Эсамбаевна)

Юха а тIараш ду
Дуьнено детташ.
Махьмудан хелхарина
Детташ ду уьш.
Ткъа цунна-м ойланехь
Нохчийчоь хIуьтту,
Даймехкан сийина ло
И тIараш цо.

Париж Ia хьабжжичохь,
Цецъяьлла, тийна,
Пью-Поркан стиглахь го
Неснан цIе.
Ткта ахь, цу сцени тIехь
ТIам кхарстош шуьйра,
Льрзунах тарвелла,
Хьайи хелхар до.

Хьан некъаш, дуьйснан
Карта раз хедош,
Уьду дIа. Массарна
Хаба хьан мотт.
Искусствон турпалхо,
Массанхьа девза
Хьан хьуьнар, хьох лавцна
Доху иллеш.

Хьомечу лаьмнашна
Сагатдеш делла,
Юха а веана
Кхаьчча хьо ца,
Даггара баккхийбеш,
Дуьхьал а бовлий,
Везаш тӀеовцу хьо
Махкахоша.

Дукха ду хьан дийца,
Амма ладобгу —
Лергана аьхна бу
Хьайн ненан мотт.
Лаьмнаш ду шовкъе цӀе
Латийнарг даг чу...
Хьомечу халкъана
Дехар вай ду.

Криван

Хлап-хла, наб кхетар яц
 тховса а суна.
Пижишчу кху глали
 синтем ца бохош,
Юха а буйсанан
 урамаш гездан
Гур ю со, сайн накъост—
 седа а эсна.

Ереван, хішца сох
хилла хъан пийсар.
Баркалла ойланаш
гловторна коьртехь,
Безаман глайгланаш,
къастаран бала —
Къаьхъачун, мерзачун
чам бовзнийтарна.

Баркалла — декарна
хьаи хиш сан дерехь,
Тийналлин шабарна
хьестарна ойла,
Яхарехь кхул тIаьхьа
мел гур долчунна,
Ахь хIицца деллачу,
лур долчу дешнашна.

Сан хьоме Ереван,
хьо ю сан дагчохь;
Хьан хІицца депъелла
шира легендаш,
Нуьцкъалчу куьйгаца,
заманех чекхлелхаш,
Хьабдда дни сацийна
Давид — хьан турпал.
Яхлолахь буьйса!
Минот — сан кхоллам!
Цецъяьлла хьобжу со:
яьржинчу арахь —
Нуьцкъала Ереван,
айелла, гІаьттина, —
Стигланан тхевина шех
гІортор а хилла.

Гамзатов Рисулана.

Комаърша и къолам хъан белла хъуна?
Хетало, аьрзунаи совглат ду, олий.
Амма цу башхачу гIургIезан болар.
Ахь дечу йозанаи хотIехь го суна.

ГIаргIулех гIаьттина илли хъан лаккха,
Дерриге вайи латта — хъан стол ю белхан.
АьхкентIехь ло къега и баххъаи сани,
Дахаро къежбина хъекъале корта.

Оркестрах таръелла догIена лира,
Дуьненан массо аз шена чуьозна,—
Адаман доккхадер, цуьнгара бала.

Къоламо къарздаза кехат ду хъалха...
Дешархо сани, со йовду и волча—
Цадаса юьртара поэт, сан доттагI.

Дун-Горбунок

Туыйранаш ду
Ершови махкахъ лелаш,

Бераллин некъ
тесна когаи кѣл.

Горбунокна
тоьхна хилларг санна,
Стиглахъ гуш ду
беттан даго лан.

Ах некъ бина
яьлла суо, ца моьтту,
Дерриг духа

доло деза-те?..
Нохчийн эвлахъ
кхиъна йолу йол—со
Яьккхи оьрсийн
туыйрано сов цец.

Сан Нохчийчоьхъ
хилла говран башха,

Амма езна
хийла бѣшо хан —

Царна юкьахъ
лаьминийн басахъ бежан

Дин-Горбунск
суна бѣаьрга ган.

Говза хилла
Ершов туьйра динца,
Комаьрна а
хилла совгѣат дан.

Цо и башха
туьйра делла суна,
Со Тамнѣта
ойла кхочушъян.
Нсбаьхъчу цу
туьйрапан некъ хилла,

Заманнѣх
чекхбуьйлун, беа дѣа.
Массо къам а,
хазахетар кховдош,
Гергаоза
кхаьчна цуьнан инцкъ.

Дагаиогѣу
мацахлера суьйре:
Эвлахъ хеза
Орга еш шев гѣар.
Нанас суна
дуьйцу Ершови туьйра —
Буьйцу суна
оьрсѣин башха мотт.

Эвлахь

Юха а сирлачу
Хьан урамех со
Поглу, хьох йоккхаш,
Сан хьоме эвла,
Юха а геннара
Хезаш ду суна
Дог хьобстуш дека и
Аганан плли.

Дененан бевза и
Мукъам бу хезаш.
Поккха стаг яц хинца
Дуьненчохь дийна.
Бераллин догцена
Сан сийна доттагI —
Поп лаьтта, цхьа техкаш,
Діо эвла йистехь.

Со йинчу дийнахь дас
Безамна доьгIна
Акхтарг а прхдахна,
Мархашка кхаьчна.
Ткъа, эвла, сан эвла—
Мел чоьгIа кхиьна,
Ца йовззал хазьелла,
Сибат хьайи хуьйцуш!

Дагара ца йолу
Цхъа буйса суна.
Буърса ткъес деттара
Нур денан стиглахъ.
Шовданаш, гIар яйна,
Хетара тийна.
Буц, кхьруш, йижиша
Ийнера лавттах.

Карзахаяьллачу
Хьуьно шен генаш
Лестадо, моьттура,
Къехкабеш бода,
Олхазарш, бапнаш шайи
ДIатуьйсий, ловчкъа
Сихлора коьллашлахъ,
ДогIанах кхьруш.

Денана делара
Со ловхуш, хьаьдда,
Лулахой гIовттабой,
Орца а дохуш.
Масане хуьлура
Иштташиг жимчохъ,
Масане лийлира
Лаьмнашкахъ кхерстан.

Иизаре туьйранаш
Денанас дуьйцуш,
Наб поцуш йовдура
Хийла а буйса.
Масане, ойланехъ
Турпал сайх хуьлий,
Дуьненан йисте со
Повдура дела...

Цул т'аьхьа д'аьхна
Дуккха а зама,
Цул т'аьхьа дуьненчохь
Хийцамаш хилла.
Тк'а, со а, со а ян
Х'етахь суо хилларг.
Сан эвла, собцанна
Хьо хийцаелла.

Тахана со юха
Хьо йолча еьна
Хи йисте х'аьдда со,
Жима йол хилла.
Хетало дерриг а
Х'етахь а санна.
Моттало, хезаш ду
Дешенап илли.

Сан эвла, сирлачу
Х'аап урамехь со
Цог'у сх'а юха а,
Бераллехь санна
Юха а генпара
Хеза, дог х'оьстуш.
Бераллин лийрдоцу
Аганап илли...

Мархаша стиглахъ до нека,
Сих-сиха хийцалуш суъртахъ,
Иштта бу цу мархийн кхоллам
Данман лела уыш кхерстан.

Лаьмнашна тӕхула текхаш,
Хададо хийла дукъ цара.
Іалур яц: дог тӕма даьлла,
Іоттур ю, уыш сання, тӕма.

Беркатен догӕанца латта
Іабадан йоьлху шайн новкъа.
Хьоьжу уыш лакхара данм,
Бӕарга гуш вайн хьоме латта.

Дависарг, яйн марха хилла,
Даймехкан арешка яржа!

Волахъа!
Хьо воцчохъ Іалун яц со.
Волахъа!
Цхъажимма дог сан ахъ хъаста.
Со харцлен лууш яц,
Ткъа лаахъ хъуна,
Кийча ю харцлен а,
Кийча ю, теша.
Харцдерг а тІеонцур хъан дуьхъа ас.

Массара юьйцу н
Куралла. Суна
Эшац н,
Ас цунах дан хІума дац.
Массо а ву суна
Хъехар дан кийча...
Ца оьшу — тохнийта суна тІе ткъес!
Тийналла оьшун яц
Музейшна бен.

НеІ цІийза.
ЦІийза сан коган кІел луо а,
Мокхачу стиглара схъакъеда бутт а...
Цкъа хабар дийца со
Хуьлу сов тІера,

Ткъа цкъацкъа дон ала
Ца кхочу ницкъ,

Дов дехъа ахъ суна,
Хаста а е со...
Хууш яц, хьобга ас
Хуи деха деза,
Делахъ а, лаац-кха
Дан хьобга дехар...
Бераллехъ ловзар а
Карла ма долу.

Ахъ бехке ма е со,
Ас айса йиър ю.
Ас сайна биър бу п
Бан беза бекхам.
Дика а ма делахъ —
Ца оьшу суна.
Ас хьобга кхин доьху:
Волахъа цкъа!
Волахъа,
Цъбажимма дог сан ахъ хъаста.

Кхеташ дара, дара дерриг атта,
Амма х'инца шеко кхоллало.
Бераллин и ловзар чекх а даьлла,
Хьан и велакъажар къегира.

Аьрха зударний муха къарбан беза?
Хазчу дешан пицкъах кхийтира:
Со Iемира хьуна атта гечдан,
Даггара хьо сайна везарна.

Ткъа денош-ма уьдура дIа чехка,
Хьан лаамна хIусам муьтIахь еш.
Хаа ца луш, денна кхерчахь гIеллуш,
Сан ирсан цIе яйра эххар дIа.

Цул тIаьхьа дIанхна шераш хийла,
ЦIеххьана со меттаеара,
Сайн куралла юхаь даг тIе тесна,
Хьалха санна яха Iемира.

Иисира со сайн кхолламца цхьалха,
Хенал хьалха кхаьчна шийла Iа.
Ма цхьа яра хIетахь, хьовца йолуш!
Х'инца суо ю. Амма цхьалха яц.

Кехаташ ас лардо мацахлера,
Конверташ а тоххарехъ мажделла.
Ткъа, жоп яздан данмна хъеелла,
Дарцо лар длашарьеш, и дладаьлла.

Уьш деша со наггахъ бен ца хIутту,
Ойла хIинца кхечу куьцехъ хьинза.
Собыца вац хьо. Амма ву дуьненчохъ,
Хьалха хилларг хIинца хьо вацахъ а.

Хаац суна, хIинца муха вежа,
Хьан сибат а — догIу и динделла.
Кехаташ тIехъ хIетахъ ахъ далхийнарг—
Хилла харц и. ХIинца бен дацахъ а.

ОьгIазло ас хьул ца йнна дагчохъ, —
Кхечу гIуллакхех йо ойланаш а.
ХIинца, веъна, неI сан ахъ тохахъ а,
Тарлуш дара суна хьо ца вовза.

Хийра стаг хьо, лар а хьан ца йнсна
Я сан дагчохъ, я сан хIусамехъ а.
Бакъду, наггахъ кехаташка хьоьжу,
Альбома тIехъ сурташка а санна.

Ас муха гойтур ду-техъа
Хъан сибат, хъан сирла амат?
Стихийн ницкъ кхочур буй-техъа
Хъан бѣаьргийн кѣоргалла гайта?

Сайн куьйгийн гуо ас дѣабосту,
Хъоьжу со, ца кхеташ, хъоьга:
Гина-те и юьхъ кхечарна,
Хъежна-те хъоьга, со санна?

Хууш яц, дуй-те и иштта,
Я суна лаьа-те теша?
Кхечара, ца хеташ бѣаьрла,
Хъо тергал ца ван а тарло.

Дуйцур ас вайшиннах лаьцна,
Вайшинна бен хууш доцчух:
Нагахъ дог хѣусам вай ларахъ,
Хѣусамда хъо ву-кха тѣаккха!

Йицъе со

Ма билла бехк суна
Хъажарна лерана, —
Иицкъ бац сан бен доцуш
Техъяла ирсана.

Ма билла бехк суна,
Ас хийла лехнариг—
Безаммий, тешаммий—
Цуынгахъ и карийна.

Хъо соьга ма хъежа,
Данмна йицъе со...

Нехан мухъ —
 и базлац хъан белшашна,
Нехан гIайгIа —
 дагна лазам бац.
Ма ларамза,
 ма хъайх тоам бина—
Хъаькхи ахъ сан
 кхолламна тIе сиз!

«ХIуммаъ доцург!
 Иъолхунд шена иза! —
КIордийна-кха
 лаьмнийн и суьрташ»...
Ткъа, хъуна-ха
 даций хуур цкъа а,
БIаьвнаш тIехъа
 малх бузар хIун ду.

Бода боьсен,
 мох а хIинца тийна.
Хи ду уьдуш,
 шен шабарш а деш.
Жимчу эвлахъ
 мехкарий, пал туьйеуш,
Шайна седарчий а
 къесташ, Iа.

Хъо бехке вен! яц со —

ХЪОХ ца теца.

Харцо керла яц —

сатухур ду.

Амма цу сайн эшамсх

ас хІинца

Хьуна цхьа а

цкѣа а дѣлур бац.

Массо а хIуманан
 ю шен-шен зама.
Шен-шен бу хIора а
 хIуманан мах.
Ткъа, дийцал, ахь мичахь,
 мел мах схьаэцна,
Довхкира хьайх тешна
 нехан дог дIа?

Тешнабсехк биша хьо
 муха лов лаьтто?
Ткъес муха ца тоьхна,
 ца лекъна хиш?
Сийначу стиглара,
 массарна санна,
Хьуна а къежа-те
 иур сирла малх?!

Гечдийр ду хьуна-м:
 ду вай цхьа адамаш.
Кхул тIаьхьа хьовга и
 ас хьахор дац.
Ткъа, дагна... цунна-м
 и дицлур дац цкъа а —
Цунна ахь дIалур бу
 буьззина мах.

Стенна и делахъ а,
данм а вайна
Заздаьлла бѣаьсте го
безамна улдохъ.
Ткъа, суна-м пинц ца ло
кхольина гуьйре,
Мокхачу мархаша
хьулийина стигла.

Олхазарш дацара
хезаш — дѣадахна,
Суьйраина беттаса
ца гора стиглахъ.
Хлап-хѣа, пинц ца елла,
и яра гуьйре —
НеI тоьхна, со йолча
беача безам.

Кхечира безам, дог
ийисаре лоцуш.
Хебарш сан юьхъ тѣра
шардира чехка.
Тишъелла пальто тѣхъ
со йолча кхаьчна,
Кхояламо кховдийра
сирла ирс соьга.

Кторгачу ггу чу со хъабжча —
Іаьржа гуо бен, хлума гац.
Хъан даг чу мел дукха хъежарх—
Цу чохъ гуш хлумма а дац.

Нейсагги тлехъ лалтта
 хИинца а со;
Ма-ангыи ней а ас
 чЮгЮр ю сайн.
Ткьа; безам,
 кхерийна олхазар санна,
Мохъ аьлла, гЮттур бу,
 гоьхна шен тIам.

Буййсанан бодано
 хьулдина дерриг.
ДIаоьху, бIешерийн
 чот а еш, хан.
Детталун сан дог
 ца хеза-те цушна?
Ша ларвен со ца го?
 ВогIур вац-те?

ДIавахна —
 сан деган ах а яйнна,
Хийла сагатдира
 ца вогIуш и.
Дахаро генарчу
 новкьа дIайоьхуш,
Юха'а кхийдадо
 шен куьйгаш соь.

Юха а безамо

хеза неҀ еттан

Меттиг бац сан цунах

едда яха.

Дезар ду юха а

сагатдан хшйла,

Юха а хьовжур ю

цуьнан бҀаьра.

Хетара — дґаґхча,
 вицлур ву сайна,
Тешара —
 чим хир бу безамах вайн,
Хинца вай генахь ду,
 хґетте а суна
Вицлац хьо,
 хґун дер ас, со хууш яц.

Амма со ґемар ю
 хьо вицван, теша.
Эккхор бу даг чуьра
 хьоь безам ас,
Блаьргаш а сан хир бац
 данм хьо ловхуш,
Я хьуна сагатдеш,
 боьлхур бац уьш.

Лелар ву хьо тґаккха
 ма-луьу хьайна,
Новкьарло ґийр яц ас,
 дехарш хьоь деш,
Амма синтем карор
 буй-техьа суна?
Ас муха суо ларъян
 еза-те хьох?

Дукха лерна бехк ма билла суна,
Сан хабаро хуна хало пийр яц.
Со безамо дог дагийна лела,
Гечде, тарлахъ, лечкъалац и соьга.

Генах саппа, куьг сан тIе ца кхочу,
Я хьотара хезаш дац цхьа дош а.
Хьо дIалела, суна тIех а вуьйлуш,
Амма со хьайн даг чохъ леласлахъ.

Сан хьомениг, хьох ма хьакхалойла
Цкъа а гIаьгIа, ойланаш хьан гIелъеш,
Хан яхъелла цкъа а ма хьинзнийла,
ХIора сахът я хIора минот лобруш.

ПОЭМАШ

Олхазар

*Социалистически Къинхъегамач
Турпалхочунна, ИГИАССР-н Лакхар-
чу Советан депутатана Кагерманов
Олхазарна.*

Дешхъалхе

Некъаш ду дорцера дорце,
Денош ду, лам санна, прх.
Мел аьрха шицкъ боллу хьобгахь,
Олхазар, сан махкахо.

Халачу ирсан агІонаш
Дахарехь хирцинна ахь...
Олхазар... Олхазар олу
Вайн маттахь аьрзунах а.

Берчаш тІехь ду белхан куьйган,
Дика накъост, хъекъале дош.
Эрна дац махкахь а вевзаш
Хьо хилар, тхан Олхазар.

Хъадалча ву и кху лаьттан,
Кху лаьттан бакъ да а ву.
Цундела ду и комаьрша,
Къайле шен йиллина дІа.

Ларарца йоккху цІе наха,
СовгІаташ — коьртаниг дац.

Куралла цо йийриг мехкан
Гражданин ша хилар ду.

Седарчий кьегаш го стиглахь,
Некха тӀехь кхин седа бу...
Олхазар, ойла еш ялтийн,
Данман гӀавттина ву.

ЦӀе

ХӀай нана, ага ахь техкош,
ХӀун ойла йира-те ахь?
Корах чу хезара зевне
Олхазарш, локкхуш шайн йиш.

ДӀаяхна генна исторе
Халонаш лайна и хан.
Дезар дац цхьанна а ваца
Хьан кӀентан — тенна ю хьо.

Кху юьртан Советан тхов тӀехь
ЦӀен байракх, малх санна, го...
МостагӀа зуламна гӀаттахь,
Воккхур ву ахь повкӀа кӀант.

Атта дац кхнабан кӀентий...
Аганан гӀожа тӀе тийжаш,
Набарза буйсанаш ларъеш,
КӀант ахь ца кхнийна тӀамна.

КӀоргачу стилгахь деш нека,
Аьрзупо даржийна тӀеман.
Кху лавттан зӀаьнаран санна,
ГӀевттина ирх ялтийн кенан.

Нуьцкъалчу наьртех шайн палл
Декош ду зевне и мерзаш.
Ткъа, ненан ойланехъ къегн
Клентан цле — «Олхазар», — аьлла.

Халхара урок

Жима ву клант, аре — шуьйра,
Тлеман ялта лавтта чудерзош.
Сов оза делахъ а хьелий,
Берашна шура а еза.

Денна а вьоду клант гена,
Стерчий а лохкий, уьш дажо.
Уьш хлинца оьшуш ду члогла—
Болатан деза нох текхо.

Дависарг, танк елахъара—
Гур вара и тлеман церга!
Амма исс шо ду сов клезиг
Салтичун духар тедуха.

Бералла дицлуш дац вайна,
Ткъа хлетохъ хала и дара.
Тлеман цу лаьнан шелонехъ
Хеназа кхуьура бераш.

Эткаш ца совцурэ когахъ,
Шелоно дахьийна куьйгаш.
Сов хала яра цу арахъ
Охана дан ламон урок.

Хлордаш тлехъ дуьне ца талларх,
Ойланехъ сов дукха гора.
Жима клант, стерчашца охуш,
Дахаран чам бовза лема.

Суй

КІанта кыйсам дІа ца хьора
Генна хІордан тулГеш тІехь...
Комбайнеран вара ГІоьнча,
Штурвал шена муьтІахь еш.

Ялтин кхоллам цунах теший—
Ледар хила бакьо яц.
Керла эцна куй — и байна,
Нанас хІинца дийр ду дов.

Дуйцур хир ду лулахоша:
«Эшац балха телo бер».
Нанас, юхаъ карзахъяьлла,
Эр ду: «Кхин ког боккхур бац!»

ХІай нана, хъайн юьхъа тІера
Цатешар дІадаккхяхъ,
Комбайнеран ГІоьнчина ахъ
Хьарчае дІа баьпкан юьхк.

Сов кегий шаьш долуш дуйна.
ГІертара къайленаш тІе...
Хьан кІанта, капитана санна,
Коммунизме юьгу комбайн.

Иштта ю-кха цуьнан и амал—
Дог, хьуьнар балхана ло.
«Калинин» колхозехъ кІентан
Массара йоккху цІе — «Суй!»

Шен ойла кхочушъян Іемаш,
Къар ца луш, схьавогІу и.
Кхерстар бу, йоккха цІе хилла,
Цу кІентан дагчуьра суй.

Латта

Олуш ду вайн — нана-латта...
Амма и овґаз а добду.
Есалла шех хуьлий хутту,
Тлаккха сов хьекъадо асар.

Мох хьокху, кьора а туху—
Іаламан амал ю аьрха.
Амма ша хьаьстича, лаятто
Комаьрша ло беркат вайна.

Дуьненчохь дерриг а хир ду
Хьекъалний, лаамний муьтІахь.
Латта, шен бер санна, хьобстуш,
Кхиадо кІа бригадира.

Кхаа китан букъа тІехь латтац
Планета — адамаш санна,
Лела и, хаддаза хьийзаш,
Къинхьегам бу и латториг...

Ма хазло Нохчийчов бІавста!
Іаламо бІаьргаш сан хьобсту.
И кхин а хаздеш, къахьобгу
ДоттагІчо беркатчу арахь.

Зезагаш — Іуьйренан тхилахь,
Хьозарчий, даккхийдеш, дека.
ГІойтІарчу совхозан адамех
Олхазара, дозал деш, дуьйцу.

Депутат

Район ю депутатах тешна,
Ткъа, цуьнан ткьей кхось шо ду...
Цхьаь воґІу — «ХІусам тишъелла»,
Ткъа вукхо — «Барт боьхна тхан».

Больница ян гІо дар доьху...
Масане нисло уьш кхин!
ХІоранга ладогІа деза,
ХІоранна вевзаш ву и.

Советан моґларера салти—
ХІумма а атта и дац.
Цундела хьан цІарца сий до
Массо а депутатан ас.

Башха ду поэтийн дешнаш—
Велар а, велхар а ло.
Районан Советан депутат—
ГІулкхаш ду ахь язъен стих.

Буйсанна наб йоцуш, хийла
Луьсту ахь дезарийн чалх.
Белхаш тІехь ду доккха декхар,
Адамийн дегнийн ву лор.

Шера дац дахаран некъаш,
Вайн кхоллам вайн карахь бу...
Лакхарчу Советехь халкъан
Депутат Олхазар ву.

Книгаш

Цо книгийн агІонаш хоьрцуш,
Сатасар коре хІоьтти...
Лаам бу дешаре боккха,
БІаьстенца дуьйш санна хІу.

Курсера дІа институте
Беха, сов хала бу некъ,
Амма цу новкъара юьстах
И ваккха халонаш яц.

Керлачу дипломах хьаьгна
Дацара цо хьоьгу кѣа.
Ахархо вара агрономе
Яьккхинарг буьйсанна гІулч.

Пушкина, Блока лой тІемаш,
Сихлора аренга и.
Дог кхехка дахарах дуьзна,
Ойланаш — нур санна ю.

Шекспиран сонет, вайн илли —
Лерг хьостуш, ийна вовшах.
Бригадир, хьан некъ бу гена,
Лакхене хьаьдда бу и.

Попана юьххехъ го дакх а —
Дерриг а сов хьоме ду.
Бу иза директор хІинца,
Совхозан куьйгалхо ву.

Бераш

Дан даглаьцна ду хийла,
Ткѣа зама — и лаьтташ яц.
Тахана кІант, Іилма Іамош,
Берашца шен классехъ ву.

Совхозан гІуллакхех кхиа
ГІерташ ву хІинцале и.
Лууш ву дахарах кхета,
Лаьа шен дена дан гІю.

Ткѣа, йоІ ю йолуш кхин ойла—
Больницехъ лор хир ю и.
Кегийнаш — царах дерг ала
ХІинца а сов хьалхе ду.

Хало а, атто а йовкѹш,
Барт тайна довзал ду ирс.
Кіорнеш ю тіемашна чіагІлуш—
Гіовттур ю сов лакха уьш.

Тіам тоьхна, гіур ю уьш гена,
Махкана дегнаш шайн луш.
Дас бина сийлахь некъ эчна,
Бераш цул гена девр ду.

Біаьргаш чохь стигланан кіорге,
Беснеш тіехь зезагийн бос.
Къахьега Іемінчу куьйгех —
Ховхачу баьпкан хьожа.

Нана

Хіинца а сов жима хета
Нанна шен зорчала кіант.
Хьалха а санна, сагатдо
Хьевелча ціа кхача п.

Газеташ тіехь цуьнан сурт гича,
Дозалла кіантах цо до.
Йоккхае кегийчу берех —
Шайн дех сов тера ду уьш.

Памятник хІоттор яц нанна...
И йолча еана со
Баркалла даггара ала —
Кіант-аьрзу кхиорна цо.

Сан оьрсийн йижарий, хьалха
Нохчийчохь коьрта закон
Лорура бодане Іадат,
Зударийн йоцуш бакъо.

Советан Іедало дилли
Дуьненчу тхуна и кор.
Эли цо: «Олхазар санна,
ПаргІат ю, баржабе тІам!»

Сийлахь ду лакхене гІаттар
Хала бу сийлаллин некъ...
Іамийра цу нохчийн зудчо
ТІам тоха шен Олхазар.

Данман декийла иллеш,
Наной — уьш турпала бу.
Вай олу даггара «нана»,
Ткъа оьрсийн и «мама» ю,

Дерзор

Партин съезд. Делегаташ юккъехь
Ловху ас махкахо сайн...
ХІорш бу-кх уьш — кхуллуш берш дахар,
Книгаш а кхарех язйо.

Къахьоьгу вай, арахь санна,
Къолам а белхан герз ду.
Олхазарх лаьцна ас яздо,
Кхечух хьайн дош ала ахь.

Трибуна тІера дош санна,
Ілли а сов оьшуш ду.
Хестор вайн кІеж туьйсу дахар
Дехийла адамийн ирс!

Турпалчу адамийн дахар,
Майралла, оьздалла, яхь —
И хестош шовданаш дека,
Лаьмнаша церан сий до,

Дош ала цаьргара Iема,
Ницкъ суна цара луш бу...
Олхазар гIаьттина тIема —
Кханенга юьгу цо со.

Дагалецамийн новъѣа

Сайн ден а, ненан а безамна.

Х ѡ л х а р а д о ш

Діадахнарг луѣсту ас, сагатдар доцуш,
Дагалоѣцу терахѣаш, дид ца лун долу.
Тахана сихачу дийно чулаѣцна
Дерриг а хІинццалц схѣа девзинарг суна.

Сох хѣалха дуѣненчохъ мел хилла дерг а,
Дагахъ а доцуш, кхин тІе мел хиндерг а...
ХІай, хѣоме Даймохк, сан деза латта,
Хѣан ю со, хѣан йоІ ю, ахъ яха Іамош.

Сан некѣаш — дара уѣш сов аѣрха, хѣйзаш,
Ас дукха и дийцар тІехдетта суна.
Амма со хууш яц, вайн лаѣмнех дуѣйцуш,
Дорахчу басаршца кѣегадан дешнаш.

Лууш ю ма-дарра, догцІена дийца,
Дешархо, юѣхъдуѣхѣал хІоѣттина хѣуна.
Ца оѣшу хѣехамаш бар хеташ эрна,
ДоттагІчо санна, ас сайн кхоллам буѣйцу.

ХІун хаѣа — нислой а, цѣѣатера хетта,
Хѣайн кхоллам сайчуѣнца ахъ бустуш меттиг,—
Сан дагах хѣо кхетча, там хир бу суна,
Харцонах юѣйцинчу стихех со кхоѣру.

Дуьненчу яла со кхиале хьалха
ЧIагIбелла бIешерийн гIллакхийн орам...
Аьрзу а, шен тIемаш даржадой шуьйра,
ГIоттура мархашка, со Iамош санна.

Басешкахь хьовдура бIавстенан хиш а,
Зевнечу эшаршна со Iамо сиклой.
Кьонахий гIовттура, герз буйнахь кьовлий,
Кхерам тIехIовттинчохь ца йоха Iамош.

Со Iамайора тхан бешарчу Iожо —
Жимачу муьсталгех кхиош стом мерза.
Шен кIорнем Iалашъеш, бенна деш дола,
Безамна со Iамо гIертара лекъ а.

Ламанийн баххьаш тIехь кьегара ло а,
Комаьрша хьежарх малх, ца дешаш цкъа а,
Хиира суна а — кьовжалла, ягIахь,
Месаш тIехь даимна юьсийла лепа.

Гуьйренан стигланан кIоргера хезча
ГIаргIулийн елхар цкъа, хиира суна,
Баланийх уре а безаха бала
Хьомечу Даймахках дIакъастар буйла.

Гу тIера хьовжу со яханчу хене,
ХIинццалц сайн яхаран агIонаш хоьрцуш,
Дешархо, даггара дуьйцуриг хьовга
Со — нохчийн зуда ю, ахь бехк ма билла.

Хьалхара корта

Тхан нанна кхолламо йовIарий белла,
ШарIана-м кьинхетам беца ткъа хийра.
Цундела сан нана йоккха а йийна,
Елка а йилхина со йинчу дийнахь.

Йиъ йоІ ю доъзалехъ — эхІ, дакъазалла! —
Цхъа а кІант ца вели аллахІа цунна.
Ткъа, ненан юъхъа тІехъ гІайгІанан билгало —
Хебарийн диъ сиз ду, даимна дижна.

Дагахъ а ца хилла биъ безам кхиъна,
Чаккхе а шайн йоцу йиъ еза гІайгІа.
Ткъа, нана, ахъ цуынга схъакхайкхяхъ,
Хьодур ю цу сохъта йоІаршна орцах.

Билггала, Іаламат хаза хьо хилла,
Дуьненчохъ хьол дика адам ца девза.
Дерриг а дІаделла ахъ хъайн йоІаршна,
Дахарах комаърша дина диъ дакъа.

Хеназа къежъяла хилла хьо реза,
ЙоІарийн кІажараш хилийта Іаържа.
Хилла хьо къеналла тІезца реза,
ЙоІарий бІаърхишка хъайн къан ца байта.

Хабарна хан кхоо реза хьо хилла,
Тхьоъга, аз айъинна, къамел дийцийта.
Хъайн яхар ахъ тхуна схъаделла, нана,
Кено шен буъртигна лун мутта санна.

Ойланехъ ас хьоъца къамел до, нана,
Дагалецамо юьгу хиллачийн новкъа.
Кхолламо суна мел кховдийна совгІат,
Даймахках санна, и доъзна ду хьоъца.

ХІара дуьне довза со дуьххъара Іемаш,
Даиман хъийзина хьо, беш сан тергам.
Дуьненчохъ, нана, хьо мел еха дийна,
Яра со бер санна, хилча а йоккха.

Нана, хъан ховхачу тѣма кѣл дехха
Гийра тхо, ца хууш дезарийн гѣйгѣла...
Амма ахъ коша дѣдабхъи бералла,
Хинца со йисина хъан метта лела.

Гѣйгѣано саттийнчохъ цѣцкъамаш дисна,
Хебарийн сизаш а къавста сан юбхъа тѣхъ.
Хинца ас, сайн тѣма кѣл лобцуш, ларво,
Хѣтахъ ахъ тхо санна, кѣнт, цхъаъ бен воцу.

Кхо йиша хилла Іац — миллион йиша,
Даймахко тахана схъаелла суна.
Со йинчу ламанийн мехкарий ѳзда,
Паргѣато, сий а шайн цара сов лардо.

Сан деган сатийсам, сан хилла гѣнаш —
Тахана дерриг а уыш кхочушхилла.
Эрна ца хилла и, хѳмсара нана,
Со йинчу цу дийнахъ хъан елхар, елар.

Шолгѣа корта

Бос бовза суо Іамар дийций ас хинца?
Луо сов кѣйн дара, ткъа, цѣн гора зезаг.
Сов Іаържа хуълура ден белхан куыйгаш,
Суыйранна цѣа веъча и сов гѣлвелла.

ЭхІ, маржа и куыйгаш! Ницкъ бара цаъргахъ,
Амма со кара-м ца ѳцура цкъа а.
Бер хъастар эхъ лоруш, лардора Іадат—
Тарлорий хетийта нахана осал?!
Тарлорий хетийта нахана осал?!

Кѣорано, мазуто Іарждина куыйгаш —
Сабано, мел хъекхарх, дацара цѣндеш.
Амма и Іаържалла хетара сирла,
Догѣлена яра и, яра сов хъанал.

Церан бос ларбора данман кхерчо,
Спйна бос буьйсано хьулбора стиглахь.
Хетара, бора дин, седарчий кьехкош,
Гуьйренга сихбелла бу, хьовкхуш йоргла.

Массарел бовханиг цден бос хьлдера —
Гуьйренан дийнахь цкъа байракхах леттарг.
Дикка хан яьлла ас, массо бос пэбеш,
Дешнашца тир йохуш, кехаташ кьарзден.

Ас оьрсийн элпашца нохчийн дош кхуллу,
Гуш, хезаш, схьахьуьттий, могнашка дуьйшу.
Ас курра гьулч йоху, дахарца нислуш,
Кхавьча соь бакъо а хила суо прсе...

Хуьлура наггахь ден аз кьоршаме а,
Къамел а тховца цо дора сов кьезиг.
Дацара атта вайн пондарца Iамо
«Интернационалан» керла мукъам.

Зама вай карчийна, хийцишчу хепахь,
Керлачу дахаран хIntтаси гInилош,
Хиира дадина, ялхо а воцуш,
Белхало — дахаран бакъ да ша вуйла.

Сатасар гIаьттира сан дадин дагчохь,
Бешерийн Iадат а диндина, эсал
Хьавкхира сан коьртах куьг цо, со хьостуш:
НоI я кIант — хIун башха ду дена бераш?

Екхначу юьхьа тIехь суна прс гора,
Массо а бос бара, нур хилла, ленаш.
Тарлора пуьцкъалчу турналах дада,
Туьйранехь биьциша пьартан а санна.

Цул т'аьхьа хийла а зама д'аьаьлла,
Амма со йоккхас, х'етахь а сайна.
Цен бос ас курра схьакъастабо сайна,
Зезагца, байракхца, довхачу дагца.

Кхоалга корта

Юрт йоккха яцара. Седарчаш уллохь
Погура лулахойн кхерчара це.
Чег'ардигийн баинех тарлора ценош —
Мамашийн бассех летийна д'а.

Суна-м юрт хетара х'етахь сов йоккха,
Сов беа хетара н г'ашлоийн некъ.
Тог'ешкахь ловзура, зезагаш лехьош,
Мовттура, тхайн юрт беи кхин дуьне дац.

Ткъа, г'алахь... Г'алахь суо хийтира йоккха,
Хьобжура г'ишлошка, яхачу ирх.
Хиьра вайн дуьне дуйла сов шуьйра,
Сов жима хилар а со йина юрт.

Кхолламо цул т'аьхьа идийра хийла —
Г'аланаш, ярташ а дийзира ган.
Доттаг'ий карийра массо а маь'пехь,
Бевзира дахаран массо а чам.

Шерех чекхъюьйлуш, со йирзира ц'ехьа,
Ойланех, хаарех йийлира чекх.
Х'етахь со кхийтира, кхийтира ц'енна—
Сайн долахь хиларах берриг вайн мохк.

Сайн ирс а, г'айг'ла а кхеттачохь вовшах.
Цхьаьнакхетарш, къастарш а гулделча сайн,
Эххар а дахарах кхитна со яьлча,
Бераллин лараш а карийра схьа.

Сан юрт — и, хьалха а санна, ю жима,
Седарчаш юххехь го лулахойи кхерч.
Амма со хууш ю — планета Латта
Адамашна кхолламо комаьрша дедла.

Цкъа, шунаш санна, и дозанаш аьхна,
Дуьненап халкъашлахь чIагIбелча барт,
Лавтта тIехь мел деха адамаш — ирсе
Цхьа довзал, берриш цхьа лавттахой хир бу.

И де тIекхачаре сатуьйсун, хIинца,
КIад ца душ, дахаран некъ аса бо,
Шайи ширчу баннашка олхазарш санна,
Кест-кеста йовьзуш цIа, йина юрт ган.

Кхузахь бен гац суна бераллин гIенаш,
Хьаналчу дахаран дIадахна де —
Ас паргIат дагардо кху пенаш юккъехь,
Дас йинчу хIусаман лохчу тхов кIел.

Ша винчу бешан а пусар деш воцчо
Нехачийи дание а пусар дийр дац.
Шен деган седа дIабайинчо атта
Бойур бу массо а седа а дIа.

Уьду со бацалахь, жима йоI санна,
Бераллин лараш а схьакарний сайи.
Нийсонан столица — и ю сан Москва,
Ткъа, деган столица — жима юрт ю.

БьалгIа корта

Дехачу кха тIехь деш асар,
Хьацар а Ийдалуш сайх,
Кънза со йоттура малхо,
ЗIавнарш шен Iенаеш тIе.

Лозура к'адбелла букъ а,
Хьогалла ца керча мотт.
Амма дац къахьегар эрна —
Ловзуш го ялтийн и х'орд.

Хьацаран, б'аьрхин а санца,
Хиллера дуьра маьлхан чам...
Белхан и поэзи йовза
Колхозо Iамийра со.

Х'ан-х'а, хан яцара х'етахь
Иллешна, эшаршна сан.
Амма уьш кхнаеш дагчохь,
Бекара дахаран мерз.

Амма со Iемара бовза
Хьаналчу белхан и мах.
Денна а со хийцалора,
Дахаран Iалашо гун.

Зевнечу н'аьвлин йини кхозу
Кхехкачу аренна т'ехь...
Ц'еххьана дагахь ц'е летта,
Хьаьдира эшарийн шовкъ.

Х'ан-х'а, со яцара хууш
Дешнашкахь боллу и ницкъ,
Хиларх и боккха къинхьегам —
Поцуш шен норма я хан.

Къолам — сан гота ю, чарх а —
И хийца кхин машен яц...
Амма со Iамаро арахь —
Х'инца цо суна г'о до.

Поккхае хIетахь со Iамарх
Асар дан, Iеткъарах малх,
Iамарна десачу моIанех
Тоам беш ца саца со.

Поккхае яттарох малхо,
Колхозо суо яхчаярх...
Карор бу хIинца а сайгахь
Стиханна къахъега ницкъ.

Лавтто со Iамий къахъега,
Аттаниг ца хержа некъ...
Мацах сайн куыйгаш, ткъа, хIинца —
МоIнаш, дог ас цунна ло.

ПхобалгIа корта

Дешар сан дийзира буйсанна Iамо —
Ма чIогIа лаъара Iаббалц ян лаб.
Чолхечу дешнех и бIарлагIаш хIуьтгуш
Хьериура, къар ца луш, агIонаш ас.

Пелделча, дегIо а ца дора аьлларг,
Яра сов гIорасиз, жима а со.
Амма цу халонел лаам а тоьлла,
Кхийтира дуьйцучух цу книгаш тIехь.

Ткъа, маса йисна уьш кхул тIаьхьа еша,
Ткъа, маса къайле ю таллаза ас!
Халахета, хIинца а гIелъялар эшош,
Ерриш уьш еша а йиш ца хилар.

Эварнаш шерашкахь массо а маттахь
Iамаза йисина ламанан йоI...
Поккхае — баккхийнаш, бераш а санна,
Дахарах цецбийла ца баларх кIад.

Яха а лур ярий, иштта ца хилча..
И нийса моголааш хилла ца Ia. —
Цецйолу, малх бузуш, стигал цийелча,
Цецйолу зезагийн даьржаш патар.

Накхарамозийн «жужж» — зезагийн арахь,
Шовданийн декар я дуьххьара луо..
Поккхас дахаро суо Iамаярна
Доггах кьахьегарца кхолла сайн прс.

Ялхалга корга

Дагалецамаша со, ядвийна, кхачий
Хьалхарчу сайн классе — бераш юккье.
ХЮккхузахь хЮра а урокехь керла
Къайле схьайовллур, Iамадой эли.

Лелара со наха баьккхинчу новкъа,
Герташ схьакарабан сайниг а нектъ.
Техникум чекхъяьлла, хьехархо хилча,
Хетара пана а цу берийн суо.

Дийзира хIетахь сан и бераш тешо —
Бакъдериг чIагIден ницкъ хиларах эли.
Декъа а, декъа йншийоцург а довза,
Кхолламна кхин кхоллам тоха а tie.

Кегийчу философех муьлххачо цхьаммо,
Дуьненан къайленийх кхета лууш,
Хийла а соь дора сов чолхе хаттар,
Хийла жоп ца карош юьсура со.

Со хIетахь Iемира «ца хаьа» ала,
Цундела кхийтира дешархой сан
Дахаран урокаш ца хиларх атта,
Дезарах къастадан харцонах бакъ.

Баържица ушн дласа, баккхий а хилла,
Амма ца хилла и эрна урок.
Поэтан халачу некъашкахь царна
Баркалла ала а ца йицло со.

Ушн — хилица сан книгашьешархой хилла,
Халачу минотехь дагалоцу ас.
Сайн деган клоргера къайленаш йовлий,
Юхайоьрзу хьалхарчу сайн классе со.

Тамаше кхаж баьлла, кхолламо суна
Хьехархой башхашин белла хилла:
Байн нохчийн эпос а, Лермонтов, Пушкин,
Сан хьоме дешархой, йина латта...

ВорхIаагIа корта

Цкъа марсайийлина безамаи цле а,
Шераница геллой, тIапъоллий йов дIа...
Юкъ хуьлий шех тIаккха, дIайолу гIагIа,
Ткъа, хазахетар — и дуьсу даг чохь.

ГIалаташ днц а деш, йолу дIа зама,
Юха а карзахе тохало дог сан.
Дерзина генаш сийначу стигла
Кхийдийта — суна гуьйре товш хета.

Сан кланта — хилица-ма и воккхахилла —
Воккхавеш йоху дахарехь гIулчаш.
Лаьара бIаьрга ган нуьре малх кхеташ,
Де къевкъаш, я ткъес а тухуш тIе буьрса.

Хьомениг мел генахь хиларх а суна,
Юха а бIаьрга го, шерийх чекх хьаьжча, —
Сирлачу шовдан чохь седарчийн лийчар,
Я Теркан тулгIешкахь эзар малх депар.

Ца яздо кехат ас, ца боу дуйнаш,
Ца юйцу вовшеха къаьстина хан а —
Олхазарш дека и Гуьйре я суьйре, —
Таккха хьан и куьйганш хаало суна.

Хьан цле ас кхузахь хьахо ца оьшу —
Хьо — шовда санна ву, цле яккха эшац.
Малнига хьайн аьхна цленалла — соьга,
Карзахчу сан сина ахь сештем белла.

Борхалага корта

Массо а иллеш а, глайглане дерн а, —
Хьекъале хетало, кичанаш санна.
Къегина доцу сан дагарадийцар —
Паггахь, шех исбаьхьа дош хуьлий, дека.

Масане зудчуи дог дохийна хпала —
Бленерех чекхийийлла и кьиза харцо!
Суна а кхаьчнера оцуьнах дакъа,
Суна а девзина йоккхаер, глайгла.

Къорланехь гац суна законаш иийса,
Шарплат дац соьга кхийдориг собар.
Кхин ду и, йоккхаеш, со цхьаьнакхетарг,
Кхин ду и тем боцуш хьовжург со шег.

Декъалбо ас лазам, декъалио глайгла —
Оьшу уьш лакхене боьдучу новкъахь.
Декъалдо ас хинца сайн тилла лелар,
Декъалдо ас хала схьалехна некъаш.

Токхечу гуьйренан декхначу дийнахь,
Баркалла боху ас, сан кхоллам, хьуна.

Сан даг чохь кхуьуш ду обренин кIайн даькхнаш —
Лаьтта уьш вайн похчийн иешпашна уллохь.

Баркалла, хIай кхоллам, довр доцу бакъдерг
Ахь суна делларна, карийна соьгахь,
Баркалла Iаморна ахь дахар деза —
Хиницалц сан йижаршка ца кхаьчна дакъа.

Баркалла — бохамап, ирсан чам бевзи,
Баркалла — Iаьржа, кIайн бос къасто Iемн.
Баркалла — ахь безам ца беллехьара
Тарлорий яха со, я эшарш язъян?!

ДIадахна денош, шу, гIа санна, ида,
Пондаран мерзеха зевне шу дека.
ДогIучу деношна дагахь шу лардо,
Лардо шу, йижаршна совгIатна льоруш.

Гуьйренан довха де, стигал ю сийна —
Чолхе ду, башха ду дахаран некъаш...
И цхьадерш вайн похчийн маттахь ца хилла,
Ойланаш хиллехь а йижарийн даг чохь.

Сан ишсех и тарло, онда гIулч йоккхуш,
Хиллариг яц иза — айбина корта.
Дуьххьара язйина заметка — хIинца,
Дагчохь и то а еш, ас юха йоьшу.

Хьекъал а, дегнаш а хуьйцуш ю зама,
Журналист хилла хан эрна ца яхна.
Хиница а йоккхаер доькъу ас хьанал
Нефть доккхуш я ялташ кхиош болчаьрца.

Ерриг а планета суна цIа хета,
Ткъа, малх — и цIе ю сан кхерчахь ша йогуш.
Говзаллин шовданаш лекъаш дац цкъа а,
И церан цIеналла — бIаьргаш чохь йогу.

Иссалга корга

Юха а галанап, шераш чекхдуйлу,
Ца кхуьу хинца со чот ян а церан.
Амма ас мел динна некъаш а вовших
Кхетийта инцкъ кхочуш бу дагалацам.

Дуккха а къаьмнийн мотт бекачохь суна
Къаьсташ бу массарна ша бериг кхетам.
Хоккхузахь къонаниг кхуьий дIахIутту,
Хоккхузахь къенаниг къонлой дIахIутту.

Москва! Хьох дозуш ду дагна мел дезарг —
Хьан аудиторийн сов тийна човнаш,
Хьан сийса урамаш, зезагийн къежар,
Хьан стиглахь богу и бIавстенан малх а.

Хьо ю сан къоналлин, кхиаран агIош,
Къовжа Кремль, Мавзолей, доттагIийн яххьаш —
Дерриг а девзаш ду, дерриг ду хьоме,
Диндала йиш йоцуш, сан дагчу динжа.

Къеначу Арбатан урамийн гечош,
Проспект Калининан — туьйранах тарло.
Адамо кхоьллнчех урс а тоьлларг —
Кхузахь го сирлачу кханенан амат.

Мечанах тIам тоьхна, гIаьттина лаккха,
Туьйранахь санна, со кхуза схьакхечи —
Заманех чекхлелхаш, миска дай баьхна
ЛаппагIа йитина — двореце Кремлан.

Кинолента санна, бIаьрхьалха лаьтта
Хиллачийн и цкъа а динца лун сурташ.
Дуьненан Конгрессан делегаташ юккъехь
Вайн лаьмнийн йоI — суо а го суна лаьтташ.

Го суна — трибуна йолча схайогуш,
Ганера цхъа зуда, байн ког а боккхуш.
Зевнечу озаца дуьненан халкъаш
Кхойкху цо гловтаре харцонца къовса.

Мулк Радж Ананд... и хьекъалча а Делли
Вевзира суна цу Кремлевски залехь.
Мотт бийца ца хаарх, кхийтира тхойнна
Дегнаша вовпашка динчу къамслах.

Яцахь а темна нах болчохь слха,
Беснеш сан ягаеш, хъавдира бляьрхиш.
Сан йинна санна и американка
Хеташ, ас яьккхира цле а — Рут, аьлла.

Накъостийн могоарехь сайн меттиг лехна,
Къийсаме хюьтти со массаьрца пийсса...
Эххара а вайн партин съездан лакхене —
Москва схьакхачий со сирлачу некъо.

Куранташ ю гойтуш заманан делкъе,
Съезде шен къамел до бешерех тахна.
Трибуна тле яьккхи лаьмнийн йол халкъо,
Ткъа, и трибуна ю лекха цу лаьмнел.

Сийлахьчу гуллакхийн тешаш вай хилла,
Гергарло довзаро ницкъ алсамбаьккхи...
Сан похчийн меттан и къона поэзи
Ахь, кхеташ, тенийци хьекъале Москва.

Даймна цхъаьна бу хинца вайн кхоллам,
Хьан ницкъо хетийти суна суо онда.
Ткъа, стиглахь вайн Кремлан седарчий догу,
Догу уьш дуьненна шайн серло кхийдош.

Юха а миноташ ягаръеш, повкъа
Поу со кеманца мархашка готтуй,
Маманан басара зезагаш сихха,
Сайн деган совлат деш, столице кхачо.

Сихъелла сайн иллийн декыйта мерзан,
Сихъелла со лакха сайн деган пондар.
Хоккхузахъ хазийта Органан декар,
Мархашкахъ кхына вайн зезагаш гайга.

Халонаш лайначу халкъан даг тѣра
Цѣзца, сан Москва, баркалла хинца.
Со — хъан йол. Хъуна ду сан прсе елар,
Сан сирла ойланаш, сан деган лехам...

Бала сов Ингъына вайн похчийн латта —
Мел хийцаделла и ца девззарг хилла.
Цу лаьмнийн йол — со ю лакхене кхаьчнарг —
Инжарийн царах ду сан дагардийцар.

Дерзор

Дагадогъу суна... Гуш санна хета
Доттагъий, сайн нана, дада а цуьнца...
Хан-хѣа, сан некъан яц дагалаца йист а,
Хан-хѣа, со ца кхаьчна суо йобдуча а.

Со юхахъаьжча, цѣххъана сечна,
Го суна даханчу шерийн и некъаш.
Го свза аренаш, гѣаланаш, ярташ...
Дерриг а сайн дахар дуьхъал схъахъуьтту.

Хинца а хъалха дѣа сихъяла еза,
Хинца а схъахъуьтту меттигаш керла.
Амма со мелла а лерина хъобжу
Могъаршка язъяза йолчу сайн книгийн.

Поьду со, пабевзарш бовза а лиьна,
Поьду со дешархойн дегнашка кхача.
Лаарна поэзин законаш довза,
Дахаран кӀоргене кхача со йоьду.

Ца гӀорта сацо со дӀайоьду зама,
Дин саина, шен йорглахь гӀонд шена хьалха.
ХӀора а керла де — и керла стих ю,
ХӀора а керла стаг — и керла кхаь бу.

Да ю со, лай ю со хьомечу лаьттан,
Цунах сов йоккхаш, до ас дозалла.
Даханчух стих язъеш, хиндолчун уьрдахь,
Даггара и цӀандеш, до ас сайн асар.

Хьоме халкъ, баркалла даггара хьуна —
Еларна, елхарна, хиларна ехаш.
Баркалла совгӀатна даларна иллеш,
Теша, кхин дундерниш хир ду сов тоьлаш.

Баркалла хиларна йиш дагалеца
ХӀишцалц схьа биша некъ, бӀаьрга мел дайнарш,
Халачу кӀийсамехь даьккхина прс а —
И дерриг даларна — баркалла хьуна.

Шовданаш сикло-кха хих шаьш дӀакхета,
Ткъа, дешнаш — могӀаршка дӀахӀитта сикло...
Сан стол тӀехь ду яздан долоза келат,
Ас къолам схьаовцу сайн некъ дӀаболо.

Ткъа, корехь, сатосуш, лам гучубели,
Мархашка гӀаьттина аьрзу а хьийза.
Дешархо, кхул тӀаьхьа вай дуьйцу дерг а —
Хир ду сан яхарах, кхолламах лаьцна...

Ч У Л А Ц А М

Стихаш

«Со --- урд ду аьхна...»	5
«Галамат хала ду соь кхаьчна дакъа...»	6
Лийрдоцург	8
«ХІан-хІа, хир яц со санарГІат...»	11
«ХІан-хІа, хьуна тІе ца йогІу...»	12
«Хуур дац, кхолламо хІун кечдо вайна...»	13
«ХІуъа дича тигац цунах кхета...»	14
«Лаьара хуьлнийла...»	15
«Диц-м ца делла хьуна?...»	16
Нене	18
«Данман уьш дагахь лаьтта суна...»	20
«Маьлхан нур даьржича стиглахь...»	22
Іаьмнийн мохк	23
«БІаьстенна тІера схьа...»	24
«Кубанан лаьтта тІехь...»	25
Лермонтовн дара ткъей ворхІ шо	26
Шира говзанча	27
«Бохура, хІара шо лаьхьанан ду...»	28
«Сайн заманах со цецїийла...»	29
«Тийна Іохку лайн аренаш...»	31
Ламанан хи	32
«Дерриг а далур ду...»	34
«Заздаьлла. Амма стом ца латїийна...»	36
«Хьо жима синтар ду...»	37
«Йовха ю...»	38
«Лела со ойланехь...»	39
«Данман а хуьлда сийлахь дикалла...»	41

«Сацахъа жимма, хай зама...»	42
Сибирь	43
«И куыйгаш цуьнан...»	44
Атлант	45
Майраллина ода	47
«Хъан бѣаьргаш — шалто тоьпах терра...»	49
Махкахо	51
Ереван	53
«Комаьрина и къолам хъан белла хъуна?...»	55
Дин-Горбунок	56
Эвлахъ	58
«Мархаша стиглахъ до нека...»	61
«Волахъа!...»	62
«Кхеташ дара, дара дерриг атта...»	64
«Кехаташ ас лардо мацахлера...»	65
«Ас муха гойтур ду-техъа?...»	66
Пицъе со	67
«Нехан мухъ — и базлац хъан белшашна...»	68
«Массо а хIуманан ю шен-шен зама...»	70
«Стенна и делахъ а...»	71
«КIоргачу гIу чу со хъаьжча...»	72
«HeIcaгIи тIехъ лаьтта...»	73
«Хетара — дIаяхча...»	75
«Дукха лерна бехк ма билла суна...»	76

Поэмаш

Олхазар	79
Дагалецамийн повкъа	89

Раиса Солтмурадовна Ахматова

ДОБРОТА

Стихи и поэмы
(на чеченском языке)

Редактор А. Осмаев
Художник А. Ясуев
Художественный редактор М. Б. Магомаев
Технический редактор А. Н. Поздняков
Корректор А. Арсамирзаева

Сдано в набор 13.I 1975 г.
Подписано к печати 11.VII 1975 г.
Формат 70х90 1/32. Бумага тип. № 1
Объем 3,37 (3,95) п. л. Уч.-изд. л. 3,29
Тираж 3000. СФ00645

Чечено-Ингушское книжное издательство
Управления по делам издательств, полиграфии
и книжной торговли Совета Министров
Чечено-Ингушской АССР,
Грозный, 2!, улица Ленина, 14

Заказ № 202
Типография имени И. Н. Заболотного
Управления по делам издательств, полиграфии
и книжной торговли Совета Министров
Чечено-Ингушской АССР,
Грозный, улица Интернациональная, 12/33
Цена 35 коп.

✓ Мах 35 кеп.

ДОБРОТА
(на чеченском языке)